

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 18ης Δεκεμβρίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης — Άρθρο 19, παράγραφος 2 — Οδηγία 2004/83/ΕΚ — Ελάχιστες απαιτήσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα ή του καθεστώτος επικουρικής προστασίας — Πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία — Άρθρο 15, στοιχείο β' — Βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του — Άρθρο 3 — Ευνοϊκότερες διατάξεις — Αιτών που πάσχει από σοβαρή ασθένεια — Έλλειψη κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα καταγωγής — Άρθρο 28 — Κοινωνική προστασία — Άρθρο 29 — Ιατρική περίθαλψη»

Στην υπόθεση C-542/13,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Cour constitutionnelle (Βέλγιο) με απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 2013, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 17 Οκτωβρίου 2013, στο πλαίσιο της δίκης

Mohamed M'Bodj

κατά

Βελγικού Δημοσίου,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους Β. Σκουρή, Πρόεδρο, Κ. Lenaerts, αντιπρόεδρο, Μ. Ilešič, L. Bay Larsen (εισηγητή), T. von Danwitz, J.-C. Bonichot και Κ. Jürimäe, προέδρους τμήματος, Α. Rosas, Ε. Juhász, Α. Arabadjiev, C. Toader, Μ. Safjan, D. Šváby, Μ. Berger και Α. Prechal, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: Υ. Bot

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 24ης Ιουνίου 2014,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- ο M'Bodj, εκπροσωπούμενος από τη S. Benkhefifa, avocate,
- η Βελγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Pochet και τον T. Materne, επικουρούμενους από τους J.-J. Masquelin, D. Matray, J. Matray, C. Piront και N. Schynts, avocats,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους T. Henze και B. Beutler,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη Μ. Μιχελογιαννάκη,
- η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους F.-X. Bréchet και D. Colas,
- η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τον C. Banner, barrister,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την Μ. Κοντού-Durande και τον R. Troosters,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Ιουλίου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 2, στοιχεία ε' και στ', 15, 18, 20, παράγραφος 3, 28 και 29 της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (ΕΕ L 304, σ. 12, και, διορθωτικά, ΕΕ 2005, L 204, σ. 24, και ΕΕ 2011, L 278, σ.13).
- 2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Μ. Μ' Bodj, υπηκόου Μαυριτανίας, και του Βελγικού Δημοσίου, με αντικείμενο την απόρριψη από το Service public fédéral Sécurité sociale της αιτήσεως του Μ. Μ' Bodj για χορήγηση επιδόματος αντί εισοδημάτων και επιδόματος κοινωνικής εντάξεως.

Το νομικό πλαίσιο

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών

- 3 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), ορίζει στο άρθρο 3, με τίτλο «Απαγόρευση των βασανιστηρίων»:

«Κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση.»

Το δίκαιο της Ένωσης

- 4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 5, 6, 9, 10, 24 και 26 της οδηγίας 2004/83 έχουν ως εξής:

«(5) Στα συμπεράσματα του Τάμπερε επισημαίνεται περαιτέρω ότι οι κανόνες σχετικά με το καθεστώς πρόσφυγα είναι σκόπιμο να συμπληρώνονται από μέτρα σχετικά με επικουρικές μορφές προστασίας που να χορηγούν το κατάλληλο καθεστώς σε κάθε πρόσωπο που έχει ανάγκη προστασίας.

(6) Κύριος στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η διασφάλιση, αφενός, ότι τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας και, αφετέρου, ότι τα εν λόγω πρόσωπα έχουν πρόσβαση σε ελάχιστο επίπεδο παροχών σε όλα τα κράτη μέλη.

[...]

(9) Οι υπήκοοι τρίτων χωρών ή οι ανιθαγενείς, η παραμονή των οποίων στο έδαφος των κρατών μελών επιτρέπεται όχι για λόγους οφειλομένους στην ανάγκη διεθνούς προστασίας, αλλά βάσει διακριτικής ευχέρειας για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγους συμπόνιας, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας.»

(10) Η παρούσα οδηγία σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και συνάδει με τις αρχές που αναγνωρίζονται, ιδίως, στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [στο εξής: Χάρτης]. Ειδικότερα, η παρούσα οδηγία σκοπεί να διασφαλίσει τον πλήρη σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του δικαιώματος ασύλου των αιτούντων άσυλο και των μελών της οικογενείας τους που τους συνοδεύουν.

[...]

(24) Είναι επίσης σκόπιμο να θεσπισθούν ελάχιστες απαιτήσεις για τον ορισμό και το περιεχόμενο του καθεστώτος επικουρικής προστασίας. Η επικουρική προστασία θα πρέπει να είναι συμπληρωματική και πρόσθετη σε σχέση με το καθεστώς προστασίας των προσφύγων που έχει θεσμοθετηθεί με τη σύμβαση (περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 189, σ. 150, αριθ. 2545 (1954)]).

[...]

(26) Οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθεται εν γένει ο πληθυσμός ή τμήμα του πληθυσμού μιας χώρας δεν συνιστούν συνήθως, αυτοί καθαυτοί, προσωπική απειλή που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως σοβαρή βλάβη.»

5 Το άρθρο 2, στοιχεία α', γ', ε', στ' και ζ', της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοούνται ως:

α) “διεθνής προστασία”, το καθεστώς πρόσφυγα και το καθεστώς επικουρικής προστασίας, όπως ορίζονται στα στοιχεία δ' και στ'.

[...]

γ) “πρόσφυγας”, ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας [...].

[...]

ε) “πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία”, ο υπήκοος τρίτης χώρας ή ο ανιθαγενής που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας, αλλά σε σχέση με τον οποίο υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι, εάν ο ενδιαφερόμενος επιστρέψει στη χώρα της καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της προηγούμενης συνήθους διαμονής

του, θα αντιμετωπίσει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί σοβαρή βλάβη, όπως ορίζεται στο άρθρο 15 [...] και που δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας·

στ) “καθεστώς επικουρικής προστασίας”: η αναγνώριση από ένα κράτος μέλος υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς ως προσώπου που δικαιούται επικουρική προστασία·

ζ) “αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας”, η αίτηση παροχής προστασίας από κράτος μέλος που υποβάλλει υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής, ο οποίος μπορεί να θεωρηθεί ότι αιτείται καθεστώς πρόσφυγα ή καθεστώς επικουρικής προστασίας και ο οποίος δεν αιτείται ρητώς να του παρασχεθεί άλλη μορφή προστασίας, μη εμπίπτουσα στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας οδηγίας, δυναμένη να ζητηθεί αυτοτελώς».

6 Το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη δύνανται να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για να καθορίζουν το ποιος δικαιούται να θεωρηθεί πρόσφυγας ή πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία και το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι διατάξεις αυτές συνάδουν με την παρούσα οδηγία.»

7 Το άρθρο 6 της εν λόγω οδηγίας έχει ως εξής:

«Στους φορείς δίωξης ή σοβαρής βλάβης συμπεριλαμβάνονται:

α) το κράτος·

β) ομάδες ή οργανώσεις που ελέγχουν το κράτος ή ουσιώδες μέρος του εδάφους του κράτους·

γ) μη κρατικοί φορείς, εάν μπορεί να καταδειχθεί ότι οι φορείς που αναφέρονται υπό στοιχεία α' και β', περιλαμβανομένων των διεθνών οργανισμών, δεν είναι σε θέση ή δεν επιθυμούν να παράσχουν προστασία κατά της δίωξης ή της σοβαρής βλάβης [...]»

8 Το άρθρο 15 της οδηγίας 2004/83, που περιλαμβάνεται στο κεφάλαιο V αυτής, με τίτλο «Αναγνώριση προσώπου ως δικαιούχου επικουρικής προστασίας», ορίζει υπό τον τίτλο «Σοβαρή βλάβη»:

«Η σοβαρή βλάβη συνίσταται σε:

α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή

β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή

γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.»

9 Το άρθρο 18 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη χορηγούν καθεστώς επικουρικής προστασίας σε υπηκόους τρίτων χωρών ή σε ανιθαγενείς που πληρούν τις οικείες προϋποθέσεις σύμφωνα με τα κεφάλαια II και V.»

- 10 Το άρθρο 20, παράγραφος 3, της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζει τα εξής:

«Κατά την εφαρμογή του [κεφαλαίου VII], τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη την ειδική κατάσταση ευάλωτων προσώπων, όπως οι ανήλικοι, οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα πρόσωπα με ειδικές ανάγκες, οι ηλικιωμένοι, οι έγκυοι, οι άγαμοι γονείς που έχουν ανήλικα τέκνα και πρόσωπα που υπήρξαν θύματα βασανιστηρίων, βιασμού ή άλλων σοβαρών μορφών ψυχολογικής, σωματικής ή σεξουαλικής βίας.»

- 11 Τα άρθρα 28 και 29 της ίδιας οδηγίας, που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο VII αυτής, προβλέπουν τη χορήγηση κοινωνικής αρωγής και ιατρικής περιθάλψεως στους δικαιούχους του καθεστώτος πρόσφυγα και τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας.

Το βελγικό δίκαιο

- 12 Το άρθρο 9 *ter* του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980 σχετικά με την είσοδο των αλλοδαπών στην εθνική επικράτεια, τη διαμονή, την εγκατάσταση και την απομάκρυνσή τους, όπως είχε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης (στο εξής: νόμος της 15ης Δεκεμβρίου 1980), όριζε, στην παράγραφο του 1, τα εξής:

«Όσοι αλλοδαποί διαμένουν στο Βέλγιο και αποδεικνύουν την ταυτότητά τους συμφώνως προς την παράγραφο 2, πάσχουν δε από ασθένεια που ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή τους ή τη φυσική τους ακεραιότητα ή κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισεως, μπορούν να ζητήσουν άδεια διαμονής στο Βασίλειο από τον Υπουργό ή από εξουσιοδοτημένο από αυτόν πρόσωπο, οσάκις δεν υπάρχει κατάλληλη θεραπευτική αγωγή στη χώρα καταγωγής του ή στη χώρα στην οποία διαμένει.»

- 13 Το άρθρο 48/4 του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980 έχει ως εξής:

«§ 1er Στο καθεστώς επικουρικής προστασίας υπάγεται ο αλλοδαπός που δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να αναγνωρισθεί ως πρόσφυγας και δεν μπορεί να τύχει της μεταχείρισεως που προβλέπει το άρθρο 9 *ter* και ως προς τον οποίον πιθανολογείται σοβαρώς ότι, εάν επιστρέψει στη χώρα καταγωγής του ή, στην περίπτωση ανιθαγενούς, στη χώρα της συνήθους διαμονής του, διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί τις σοβαρές βλάβες της παραγράφου 2 και ο οποίος δεν είναι σε θέση ή, λόγω του κινδύνου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας, υπό τον όρο ότι δεν εμπίπτει στις ρήτρες αποκλεισμού του άρθρου 55/4.

§ 2. Σοβαρές βλάβες θεωρούνται:

- α) θανατική ποινή ή εκτέλεση· ή
  - β) βασανιστήρια ή απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του· ή
  - γ) σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.»
- 14 Το άρθρο 4 του νόμου της 27ης Φεβρουαρίου 1987 περί αναπηρικών επιδομάτων (στο εξής: νόμος της 27ης Φεβρουαρίου 1987) ορίζει τα εξής:

«§ 1er Τα επιδόματα του άρθρου 1 χορηγούνται μόνο σε πρόσωπα που έχουν πράγματι την κατοικία τους στο Βέλγιο και που είναι:

- 1° Βέλγοι υπήκοοι,
- 2° υπήκοοι κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

[...]

5° πρόσφυγες [...]

[...]

§ 2. Ο Βασιλεύς δύναται, με διάταγμα που εκδίδει κατόπιν προτάσεως του Υπουργικού Συμβουλίου, υπό τις προϋποθέσεις που ορίζονται σε αυτό, να επεκτείνει την εφαρμογή του παρόντος νόμου και σε άλλες κατηγορίες προσώπων, πέραν των προβλεπόμενων στην παράγραφο 1, που κατοικούν πράγματι στο Βέλγιο.

[...]»

- 15 Με το βασιλικό διάταγμα της 9ης Φεβρουαρίου 2009, περί τροποποιήσεως του βασιλικού διατάγματος της 17ης Ιουλίου 2006 για την εκτέλεση του άρθρου 4, παράγραφος 2, του νόμου της 27ης Φεβρουαρίου 1987 περί αναπηρικών επιδομάτων, ο νόμος εφαρμόζεται, από τις 12 Δεκεμβρίου 2007, στους εγγεγραμμένους στο μητρώο κατοίκων.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 16 Ο Μ. Μ'Βodj έφτασε στο Βέλγιο στις 3 Ιανουαρίου 2006. Υπέβαλε αίτηση ασύλου και, εν συνεχεία, αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής για λόγους υγείας, οι οποίες απορρίφθηκαν, κατά δε των προαναφερθεισών απορριπτικών αποφάσεων άσκησε προσφυγές που δεν έγιναν δεκτές.
- 17 Στις 27 Μαΐου 2008 ο Μ. Μ'Βodj υπέβαλε, βάσει του άρθρου 9 ter του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980, αίτηση χορηγήσεως άδειας διαμονής για λόγους υγείας, επικαλούμενος βλάβες τις οποίες υπέστη κατόπιν επιθέσεως που δέχτηκε στο Βέλγιο. Η συγκεκριμένη αίτηση απορρίφθηκε ως απαράδεκτη στις 19 Σεπτεμβρίου 2008, γεγονός που οδήγησε στην εγγραφή του ενδιαφερομένου στο μητρώο αλλοδαπών.
- 18 Κατόπιν χορηγήσεως γενικής βεβαιώσεως με την οποία διαγνώσθηκε μείωση της ικανότητας βιοπορισμού και μείωση αυτονομίας, ο Μ. Μ'Βodj υπέβαλε, στις 21 Απριλίου 2009, αίτηση χορηγήσεως επιδόματος αντί εισοδημάτων και επιδόματος κοινωνικής εντάξεως.
- 19 Στις 5 Οκτωβρίου 2009 η συγκεκριμένη αίτηση απορρίφθηκε από το Service public fédéral Sécurité sociale για τον λόγο ότι ο Μ. Μ'Βodj δεν πληρούσε τις σχετικές με την ιθαγένεια προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, του νόμου της 27ης Φεβρουαρίου 1987. Εξάλλου, ο εν λόγω φορέας διαπίστωσε ότι ο Μ. Μ'Βodj ήταν εγγεγραμμένος στο μητρώο αλλοδαπών και ότι, κατά συνέπεια, δεν είχε δικαίωμα να εγκατασταθεί στο Βέλγιο.
- 20 Στις 31 Δεκεμβρίου 2009 ο Μ. Μ'Βodj άσκησε ενώπιον του tribunal du travail de Liège προσφυγή κατά της αποφάσεως με την οποία απορρίφθηκε η προαναφερθείσα αίτηση.
- 21 Ανεξαρτήτως της ασκήσεως της συγκεκριμένης προσφυγής, χορηγήθηκε στον Μ. Μ'Βodj, στις 17 Μαΐου 2010, άδεια επ' αόριστον διαμονής στο Βέλγιο λόγω της καταστάσεως της υγείας του.
- 22 Με απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 2012, το tribunal du travail de Liège αποφάσισε να υποβάλει στο Cour constitutionnelle προδικαστικό ερώτημα προκειμένου να διευκρινισθεί, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 4 του νόμου της 27ης Φεβρουαρίου 1987 προσκρούει σε ορισμένες διατάξεις του βελγικού Συντάγματος, ερμηνευόμενες σε συνδυασμό με το άρθρο 28, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83, καθόσον αποκλείει τη χορήγηση επιδομάτων σε άτομα με ειδικές ανάγκες τα οποία διαμένουν στο Βέλγιο, βάσει του άρθρου 9 ter του νόμου της 15ης Δεκεμβρίου 1980, και τα οποία υπάγονται εξ

αυτού του λόγου στο καθεστώς διεθνούς προστασίας που προβλέπει η εν λόγω οδηγία, ενώ προβλέπει τη δυνατότητα καταβολής των εν λόγω επιδομάτων στους πρόσφυγες, οι οποίοι, κατά το εν λόγω δικαστήριο, τυγχάνουν της ίδιας διεθνούς προστασίας.

- 23 Στην απόφαση περί παραπομπής, το Cour constitutionnelle διαπιστώνει ότι, μολονότι είχε ήδη αποφανθεί επί προδικαστικού ερωτήματος σχετικά με τη διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των δύο κατηγοριών αλλοδαπών, δεν είχε λάβει υπόψη την οδηγία 2004/83 κατά την εξέταση του συγκεκριμένου ζητήματος.
- 24 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Cour constitutionnelle αποφάσισε να αναστείλει την εκδίκαση της υποθέσεως και να θέσει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Έχουν τα άρθρα 2, στοιχεία ε' και στ', 15, 18, 28 και 29 της οδηγίας [2004/83] την έννοια ότι την κοινωνική αρωγή και την ιατρική περίθαλψη που προβλέπουν τα άρθρα 28 και 29 της εν λόγω οδηγίας δικαιούνται όχι μόνο άτομα που, κατόπιν αιτήσεώς τους, έχουν υπαχθεί στο καθεστώς επικουρικής προστασίας από την αρμόδια ανεξάρτητη αρχή του κράτους μέλους, αλλά και οι αλλοδαποί στους οποίους έχει χορηγηθεί από διοικητική αρχή κράτους μέλους άδεια διαμονής στην επικράτειά του και οι οποίοι πάσχουν από ασθένεια που συνεπάγεται πραγματικό κίνδυνο για τη ζωή τους ή τη φυσική τους ακεραιότητα ή κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως οσάκις δεν υπάρχει κατάλληλη θεραπευτική αγωγή στη χώρα καταγωγής ή διαμονής τους;
- 2) Αν στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα δοθεί η απάντηση ότι οι δύο κατηγορίες προσώπων που προαναφέρθηκαν δικαιούνται την ως άνω κοινωνική αρωγή και ιατρική περίθαλψη, έχουν τα άρθρα 20, παράγραφος 3, 28, παράγραφος 2, και 29, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας την έννοια ότι η υποχρέωση των κρατών μελών να λαμβάνουν υπόψη την ειδική κατάσταση ευάλωτων προσώπων, όπως τα άτομα με ειδικές ανάγκες, επιτάσσει τη χορήγηση στα πρόσωπα αυτά των επιδομάτων του νόμου της 27ης Φεβρουαρίου 1987 [...], δεδομένου ότι είναι δυνατό να χορηγηθεί κοινωνική αρωγή στο πλαίσιο της οποίας συνεκτιμάται η αναπηρία, βάσει του οργανικού νόμου της 8ης Ιουλίου 1976 περί δημόσιων κέντρων κοινωνικής αρωγής;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 25 Με το πρώτο του προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσία να διευκρινισθεί αν τα άρθρα 28 και 29 της οδηγίας 2004/83, ερμηνευόμενα σε συνδυασμό με τα άρθρα 2, στοιχείο ε', 3, 15 και 18 αυτής, έχουν την έννοια ότι ένα κράτος μέλος υποχρεούται να χορηγήσει την κοινωνική αρωγή και την ιατρική περίθαλψη που προβλέπουν τα προαναφερθέντα άρθρα σε υπήκοο τρίτης χώρας στον οποίο έχει χορηγηθεί άδεια διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους και ο οποίος πάσχει από ασθένεια που ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή του ή τη φυσική του ακεραιότητα ή κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως, οσάκις δεν υπάρχει κατάλληλη θεραπευτική αγωγή στη χώρα καταγωγής του ή στη χώρα στην οποία διέμενε προηγουμένως.
- 26 Από τα άρθρα 28 και 29 της οδηγίας 2004/83 προκύπτει ότι αυτά τυγχάνουν εφαρμογής στους δικαιούχους του καθεστώτος πρόσφυγα και στους δικαιούχους του καθεστώτος επικουρικής προστασίας.

- 27 Δεν αμφισβητείται, αφενός, ότι η εφαρμοστέα στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία δεν διέπει το ζήτημα της άδειας διαμονής των υπηκόων τρίτων χωρών οι οποίοι έχουν βάσιμους φόβους διώξεως, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2004/83, και, αφετέρου, δεν ρυθμίζει το ζήτημα της χορηγήσεως του καθεστώτος πρόσφυγα σε υπηκόους τρίτων χωρών η διαμονή των οποίων επιτρέπεται για τον λόγο αυτό.
- 28 Ως εκ τούτου, το Βασίλειο του Βελγίου δεν υποχρεούται, κατ' εφαρμογή των άρθρων 28 και 29 της εν λόγω οδηγίας, να χορηγήσει τις παροχές που προβλέπουν τα άρθρα αυτά σε υπηκόους τρίτων χωρών που διαμένουν στο Βέλγιο βάσει της εφαρμοστέας στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικής νομοθεσίας παρά μόνο σε περίπτωση που η άδεια διαμονής τους πρέπει να θεωρηθεί ότι συνεπάγεται χορήγηση του καθεστώτος επικουρικής προστασίας.
- 29 Δυνάμει του άρθρου 18 της εν λόγω οδηγίας, τα κράτη μέλη χορηγούν το συγκεκριμένο καθεστώς σε υπήκοο τρίτου κράτους που πληροί τις προϋποθέσεις χορηγήσεως της επικουρικής προστασίας.
- 30 Συναφώς, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι οι τρεις μορφές σοβαρής βλάβης που διαλαμβάνει το άρθρο 15 της οδηγίας 2004/83 συνιστούν τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την αναγνώριση προσώπου ως δικαιούχου επικουρικής προστασίας, εφόσον, σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο ε', της οδηγίας αυτής, υπάρχουν σοβαροί και βάσιμοι λόγοι να εκτιμάται ότι, εάν ο αιτών επιστρέψει στην οικεία χώρα καταγωγής, διατρέχει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί τέτοια βλάβη (αποφάσεις *Elgafaji*, C-465/07, EU:C:2009:94, σκέψη 31, και *Diakité*, C-285/12, EU:C:2014:39, σκέψη 18).
- 31 Οι κίνδυνοι επιδεινώσεως της καταστάσεως της υγείας υπηκόου τρίτης χώρας που δεν απορρέουν από εκ προθέσεως άρνηση χορηγήσεως ιατρικής περιθάλψεως στον συγκεκριμένο υπήκοο τρίτης χώρας, ως προς τους οποίους η εφαρμοστέα στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία παρέχει προστασία, δεν καλύπτονται από το άρθρο 15, στοιχεία α' και γ', της εν λόγω οδηγίας, καθόσον οι προσβολές που ορίζει η διάταξη αυτή συνίστανται, αντιστοίχως, σε ποινή θανάτου ή εκτελέσεως και σε σοβαρή και προσωπική απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας αμάχου λόγω αδιάκριτης ασκήσεως βίας σε καταστάσεις διεθνούς ή εσωτερικής ένοπλης σύρραξης.
- 32 Το άρθρο 15, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/83 ορίζει ως σοβαρή βλάβη την επιβολή σε υπήκοο τρίτης χώρας βασανιστηρίων ή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως στη χώρα καταγωγής του.
- 33 Εντεύθεν προκύπτει σαφώς ότι η διάταξη αυτή τυγχάνει εφαρμογής μόνο σε περίπτωση απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως αιτούντος διεθνή προστασία στη χώρα καταγωγής του. Κατά συνέπεια, ο νομοθέτης της Ένωσης προβλέπει τη χορήγηση του καθεστώτος της επικουρικής προστασίας μόνο στις περιπτώσεις που η προαναφερθείσα μεταχείριση λαμβάνει χώρα στη χώρα καταγωγής του αιτούντος.
- 34 Επιπλέον, ορισμένα στοιχεία του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται το άρθρο 15, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/83, καθώς και η *ratio* της συγκεκριμένης οδηγίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την ερμηνεία της συγκεκριμένης διατάξεως (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση *Maatschap L.A. en D.A.B. Langestraat en P. Langestraat-Troost*, C-11/12, EU:C:2012:808, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 35 Συγκεκριμένα, το άρθρο 6 της οδηγίας αυτής απαριθμεί τους φορείς σοβαρής βλάβης, γεγονός που επιβεβαιώνει την άποψη ότι οι βλάβες αυτές πρέπει να απορρέουν από συμπεριφορά τρίτου και δεν μπορούν, κατά συνέπεια, να αποτελούν απλώς και μόνο συνέπεια των γενικών ανεπαρκειών του συστήματος υγείας της χώρας καταγωγής.
- 36 Ομοίως, η αιτιολογική σκέψη 26 της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζει ότι οι κίνδυνοι στους οποίους εκτίθεται εν γένει ο πληθυσμός ή τμήμα του πληθυσμού μιας χώρας δεν συνιστούν συνήθως, αυτοί καθαυτοί, προσωπική απειλή που θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως σοβαρή βλάβη. Επομένως, ο κίνδυνος επιδεινώσεως της καταστάσεως του πάσχοντος από σοβαρή ασθένεια υπηκόου τρίτης χώρας,

ο οποίος απορρέει από την ανυπαρξία κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα καταγωγής του, δεν αρκεί προκειμένου να χορηγηθεί η επικουρική προστασία, εκτός αν απορρέει από την εκ προθέσεως άρνηση χορηγήσεως ιατρικής περιθάλψεως στον εν λόγω υπήκοο τρίτης χώρας.

- 37 Επιπλέον, η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από τις αιτιολογικές σκέψεις 5, 6, 9 και 24 της οδηγίας 2004/83, από τις οποίες προκύπτει ότι, ναι μεν η οδηγία αυτή αποβλέπει στη συμπλήρωση, μέσω της επικουρικής προστασίας, της προστασίας που θεσπίζεται με τη Σύμβαση περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951, διά του καθορισμού των προσώπων που έχουν πράγματι ανάγκη διεθνούς προστασίας (βλ., επ' αυτού, απόφαση *Diakité*, EU:C:2014:39, σκέψη 33), πλην όμως το πεδίο εφαρμογής της δεν καλύπτει τα πρόσωπα που επιτρέπεται να διαμένουν στο έδαφος των κρατών μελών για άλλους λόγους, ήτοι βάσει διακριτικής ευχέρειας για λόγους συμπόνιας ή για ανθρωπιστικούς λόγους.
- 38 Η υποχρέωση ερμηνείας του άρθρου 15, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/83 συμφώνως προς το άρθρο 19, παράγραφος 2, του Χάρτη (βλ., επ' αυτού, απόφαση *Abed El Karem El Kott κ.λπ.*, C-364/11, EU:C:2012:826, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), κατά το οποίο κανείς δεν μπορεί να υποχρεωθεί να απομακρυνθεί προς κράτος στο οποίο υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, και λαμβανομένου υπόψη του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ στο οποίο αντιστοιχεί κατ' ουσία το άρθρο 15 (απόφαση *Elgafaji*, EU:C:2009:94, σκέψη 28), δεν είναι ικανή να αναίρεσει την ερμηνεία αυτή.
- 39 Συναφώς, είναι βεβαίως αληθές ότι από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προκύπτει ότι, μολονότι οι αλλοδαποί που είναι αποδέκτες αποφάσεως περί απομακρύνσεως δεν δικαιούνται καταρχήν να παραμείνουν στο έδαφος συμβαλλόμενου κράτους προκειμένου να συνεχίσουν να λαμβάνουν ιατρική περίθαλψη και κοινωνικές παροχές ιατρικής ή άλλου είδους φύσεως από το συγκεκριμένο κράτος, πάντως η απόφαση περί απομακρύνσεως αλλοδαπού που πάσχει από σοβαρή σωματική ή ψυχική ασθένεια προς χώρα στην οποία τα μέσα αντιμετώπισεως της ασθένειας αυτής είναι λιγότερο αποτελεσματικά σε σχέση με τα διαθέσιμα στο συγκεκριμένο κράτος ενδέχεται να προσκρούει στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις, ήτοι όταν συντρέχουν σοβαροί ανθρωπιστικοί λόγοι κατά της απελάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, ΕΔΔΑ, απόφαση *N.* κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 27ης Μαΐου 2008, § 42).
- 40 Εντούτοις, το γεγονός ότι, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, δεν είναι δυνατή, δυνάμει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, όπως έχει ερμηνευτεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η απομάκρυνση πάσχοντος από σοβαρή ασθένεια υπηκόου τρίτης χώρας προς χώρα στην οποία δεν υπάρχει κατάλληλη θεραπευτική αγωγή δεν σημαίνει ότι είναι υποχρεωτικό να του χορηγηθεί άδεια διαμονής σε κράτος μέλος, δυνάμει του καθεστώτος επικουρικής προστασίας που προβλέπει η οδηγία 2004/83.
- 41 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, το άρθρο 15, στοιχείο β', της οδηγίας 2004/83 έχει την έννοια ότι η σοβαρή προσβολή που αυτό διαλαμβάνει δεν καλύπτει περίπτωση κατά την οποία τυχόν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, κατά τα προβλεπόμενα από την εφαρμοστέα στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία, την οποία ενδέχεται να υποστεί αιτών διεθνή προστασία σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα καταγωγής του είναι απόρροια της ελλείψεως κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη συγκεκριμένη χώρα, εκτός αν συντρέχει περίπτωση εκ προθέσεως αρνήσεως χορηγήσεως ιατρικής περιθάλψεως στον εν λόγω αιτούντα.
- 42 Πάντως, το άρθρο 3 της εν λόγω οδηγίας επιτρέπει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για να αποφασίζουν, ιδίως, ποιοι πληρούν τις προϋποθέσεις αναγνωρίσεώς τους ως προσφύγων και για να καθορίζουν το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι διατάξεις αυτές συνάδουν με την εν λόγω οδηγία (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση *B και D*, C-57/09 και C-101/09, EU:C:2010:661, σκέψη 114).

- 43 Εντούτοις, η επιφύλαξη του άρθρου 3 της οδηγίας 2004/83 απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ διατάξεις που χορηγούν το προβλεπόμενο από την οδηγία καθεστώς της επικουρικής προστασίας σε υπήκοο τρίτης χώρας πάσχοντα από σοβαρή ασθένεια λόγω του κινδύνου επιδεινώσεως της καταστάσεως της υγείας του συνεπεία της ελλείψεως κατάλληλης θεραπευτικής αγωγής στη χώρα καταγωγής, καθόσον τέτοιου είδους διατάξεις δεν συνάδουν με τη συγκεκριμένη οδηγία.
- 44 Ειδικότερα, λαμβανομένων υπόψη των εκτιμήσεων που παρετέθησαν στις σκέψεις 35 έως 37 της παρούσας αποφάσεως, είναι αντίθετη στην όλη οικονομία και τους σκοπούς της οδηγίας 2004/83 η χορήγηση των καθεστώτων που αυτή προβλέπει σε υπηκόους τρίτων χωρών ευρισκόμενους σε καταστάσεις που ουδόλως σχετίζονται με τη λογική της διεθνούς προστασίας.
- 45 Ως εκ τούτου, νομοθεσία όπως η εφαρμοστέα στην υπόθεση της κύριας δίκης δεν μπορεί να χαρακτηριστεί, δυνάμει του άρθρου 3 της συγκεκριμένης οδηγίας, ως ευνοϊκότερη διάταξη προκειμένου να καθορισθεί το ποιος δικαιούται να θεωρηθεί πρόσφυγας ή πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία. Επομένως, οι υπήκοοι τρίτων χωρών στους οποίους έχει χορηγηθεί άδεια διαμονής δυνάμει της εν λόγω εθνικής νομοθεσίας δεν δικαιούνται το καθεστώς της επικουρικής προστασίας και δεν τυγχάνουν εφαρμογής σε αυτούς τα άρθρα 28 και 29 της εν λόγω οδηγίας.
- 46 Η παροχή από κράτος μέλος του συγκεκριμένου καθεστώτος εθνικής προστασίας για λόγους διαφορετικούς από την ανάγκη διεθνούς προστασίας, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο α', της οδηγίας, ήτοι βάσει διακριτικής ευχέρειας για λόγους συμπόνιας ή για ανθρωπιστικούς λόγους, δεν εμπίπτει, όπως διευκρινίζει η αιτιολογική σκέψη 9 της οδηγίας, στο πεδίο εφαρμογής της (απόφαση B και D, EU:C:2010:661, σκέψη 118).
- 47 Κατόπιν του συνόλου των προεκτεθεισών εκτιμήσεων, στο πρώτο ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 28 και 29 της οδηγίας 2004/83, ερμηνευόμενα σε συνδυασμό με τα άρθρα 2, στοιχείο ε', 3, 15 και 18 αυτής, έχουν την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν υποχρεούται να χορηγήσει την κοινωνική αρωγή και την ιατρική περίθαλψη που προβλέπουν τα συγκεκριμένα άρθρα σε υπήκοο τρίτης χώρας στον οποίο έχει χορηγηθεί άδεια διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους δυνάμει εθνικής νομοθεσίας όπως η επίμαχη και ο οποίος πάσχει από ασθένεια που ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή του ή τη φυσική του ακεραιότητα ή κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχειρίσεως, σε περίπτωση που δεν υπάρχει κατάλληλη θεραπευτική αγωγή στη χώρα καταγωγής του ή στη χώρα στην οποία διέμενε προηγουμένως, εκτός αν συντρέχει περίπτωση εκ προθέσεως αρνήσεως χορηγήσεως ιατρικής περιθάλψεως στον εν λόγω αλλοδαπό στη συγκεκριμένη χώρα.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 48 Κατόπιν της απαντήσεως που δόθηκε στο πρώτο ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 49 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαινεται:

Τα άρθρα 28 και 29 της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους, ερμηνευόμενα σε συνδυασμό με τα άρθρα 2, στοιχείο ε', 3, 15 και 18 αυτής, έχουν την έννοια ότι ένα κράτος μέλος δεν υποχρεούται να χορηγήσει την κοινωνική αρωγή και την ιατρική περίθαλψη που προβλέπουν τα συγκεκριμένα άρθρα σε υπήκοο τρίτης χώρας στον οποίο έχει χορηγηθεί άδεια διαμονής στο έδαφος του εν λόγω κράτους μέλους δυνάμει εθνικής νομοθεσίας όπως η επίμαχη και ο οποίος πάσχει από ασθένεια που ενέχει σοβαρούς κινδύνους για τη ζωή του ή τη φυσική του ακεραιότητα ή κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισεως, σε περίπτωση που δεν υπάρχει κατάλληλη θεραπευτική αγωγή στη χώρα καταγωγής του ή στη χώρα στην οποία διέμενε προηγουμένως, εκτός αν συντρέχει περίπτωση εκ προθέσεως αρνήσεως χορηγήσεως ιατρικής περιθάλψεως στον εν λόγω αλλοδαπό στη συγκεκριμένη χώρα.

(υπογραφές)